

УДК: 141.7: 930

Д.І. ЛЕОЩЕНКО (кандидат філософських наук, доцент, зав. кафедри іноземної філології та соціально-гуманітарних дисциплін)

Нікопольський факультет Державного вищого навчального закладу "Запорізький національний університет", Нікополь

E-mail: dileo@ukr.net

Н.М. КУРЕДА (кандидат економічних наук, доцент кафедри теорії та практики менеджменту)

Державний вищий навчальний заклад "Запорізький національний університет", Запоріжжя

E-mail: kuredanm@yandex.ru

ФІЛОСОФСЬКО-ЛОГІЧНА СУПЕРЕЧЛИВІСТЬ ПРОЦЕСІВ СУЧАСНОЇ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Дана стаття є спробою дослідження проблеми суперечливості феномену транснаціоналізації у філософсько-логічному аспекті та з'ясування причин вказаної суперечливості з метою виявлення основних тенденцій та чинників розвитку транснаціоналізації як соціального феномену.

***Ключові слова:** транснаціоналізація, транснаціональні корпорації, глобалізація, логічна суперечність, діалектичне протиріччя.*

Вступ

На сучасному етапі ключовою характеристикою світогосподарських відносин є транснаціоналізація, рушійною силою якої виступають транснаціональні корпорації (ТНК) як одна з форм міжнародного бізнесу, що відіграє важливу роль у формуванні стратегії розвитку світової економічної системи.

В умовах формування ринкової інфраструктури світової економіки, під впливом глобалізації та інтеграції світового господарства транснаціональні компанії завойовують все нові ринки і прагнуть подальшого розширення економічної влади. Їхній бурхливий розвиток в останні десятиліття відбиває загострення міжнародної конкуренції, поглиблення міжнародного розподілу праці. Міжнародні компанії, з одного боку, є продуктом міжнародних економічних відносин, які швидко розвиваються, а з іншого боку, самі представляють могутній механізм впливу на них. Активно впливаючи на міжнародні економічні відносини, транснаціональні компанії формують нові відносини, видозмінюють сформовані їхні форми. На підставі вищенаведеного можна зробити висновок про те, що вивчення розвитку ТНК та їх вплив на світову економічну систему є досить важливою та актуальною темою, тим більше, що транснаціоналізація розглядається як одна з форм економічної глобалізації [4, с. 57].

Основу досліджень у сфері економічного механізму та функціонування ТНК, пріоритетів та проблем розвитку в умовах глобалізації

складають праці вітчизняних і зарубіжних науковців: Р. Робінзона, С. Кіндлбергера, Х. Перлмутера, Ф. Рута, Т. Білоус, В. Білошапка, В. Рокоча, В. Плотнікова, В. Новицького, Л. Руденко, Я. Дамірова, Є. Терехова, О., Прокопенка та ін.. Особливим їх внеском є здійснення аналізу передумов, етапів формування і факторів розміщення транснаціональних компаній, а також дослідження механізму їх функціонування. При цьому основним питанням переважна більшість дослідників вважає забезпечення економічної безпеки країни, головним фактором у цьому вбачаючи цілеспрямовану діяльність держави зі створення конкурентних переваг для провідних галузей національної економіки на зовнішніх та внутрішніх ринках [6, с. 112]. Традиційно акцентуючи увагу на суперечливій сутності транснаціоналізації, автори, як правило, об'єктивно відзначають, що її наслідки можуть бути як позитивними, так і негативними.

Таке відношення до феномену транснаціоналізації пояснюється, на нашу думку, розумінням її об'єктивного характеру, а отже визнанням її як процесу закономірного, тобто – неминучого. А це, у свою чергу, зумовлено інтернаціоналізацією процесу відтворення [3, с. 494], бо навряд чи хтось сьогодні буде заперечувати той факт, що задоволення потреб сучасної людини буде неможливим, якщо його обмежувати тільки національними рамками.

Метою статті є з'ясування причин суперечливості транснаціоналізації як соціального феномену та виявлення основних тенденцій та чинників його розвитку.

Обговорення проблеми

Як уже зазначалося вище, транснаціоналізація є однією з форм економічної глобалізації, а отже – одним із проявів глобалізаційних процесів взагалі. Як і глобалізація, процеси транснаціоналізації мають вигляд створення системи зв'язків, тобто за формою є інтеграційними.

Нагадаємо, що глобалізація як процес становлення глобального суспільства, що забезпечує інтеграцію народів та держав у єдиний світовий простір, набуває найбільш інтенсивних темпів у другій половині ХХ століття у зв'язку з необхідністю об'єднання зусиль усього людства задля вирішення світових проблем глобального характеру. Поняття "глобальні проблеми" в сучасному його розумінні почало активно використовуватись у 60-х рр. ХХ ст., коли стало зрозумілим, що накопичення серйозних проблем та протиріч несе загрозу існування людства. Таким чином, глобалізація, у тому числі й економічна, як сукупність форм та засобів розв'язання глобальних проблем повинна мати за мету загальнолюдське благо.

Але, з іншого боку, є всі підстави вважати, що привабливу ідею об'єднання зусиль усього людства задля спільного блага вже вкотре намагаються використати для реалізації особистих, "індивідуальних", інтересів. Так у ряді вітчизняних досліджень вже неодноразово обґрунтовуються положення на кшталт того, що "...поглиблення та поширення процесів глобалізації наближують суспільний лад, який ми називаємо глобалізмом, або глобімперіалізмом... Це специфічна форма Філософсько-логічна суперечливість процесів сучасної транснаціоналізації світової економіки

сучасного імперіалізму, нова, надвисока стадія глобального капіталізму силового характеру” [2, с. 18] або “...сучасний глобалізм є специфічною формою політичного й економічного імперіалізму XXI століття” [1].

І, якщо наявність таких висновків у роботах вітчизняних науковців ще можна певною мірою пояснити “пострадянською інертністю”, то тим цікавішим є те, що подібні твердження мають місце й у західних, зокрема американських аналітиків. Так, у роботі «Empire» («Імперія»), що була видана Гарвардським університетом [7], її автори стверджують, що в результаті наукового і технічного прогресу сформувалася система нового глобального капіталізму, яка перетворилася в глобальну імперію. Вони вважають її незалежною від націй-держав, «автономною», самокерованою тільки глобальним ринком та наймогутнішими транснаціональними корпораціями. А от, наприклад, Дж. Петрас (США) припускає, що глобалізація – це трансформована форма економічного імперіалізму, базованого на імперіалізмі провідних націй-держав [5, с. 29].

Щоб не бути безпідставними, наведемо офіційні данні з діяльності ТНК: “Сьогодні ТНК контролюють понад 50 % світового промислового виробництва, 67 % міжнародної торгівлі, понад 80 % патентів і ліцензій на нові техніку, технології, ноу-хау, майже 90 % прямих закордонних інвестицій. Практично вся торгівля сировиною на світових ринках контролюється ТНК. У тому числі: 90 % світової торгівлі пшеницею, кавою, кукурудзою, лісоматеріалами, залізною рудою; 85 – міддю, бокситами; 80 – оловом, чаєм; 75 % – натуральним каучуком, сировою нафтою” [3, с. 495 – 496].

Отже, побоювання, що були наведені вище у вигляді аналітичних висновків, мабуть мають певні підстави. Тоді стає зрозумілою причина тієї суперечливості, що притаманна транснаціоналізації і зазвичай відзначається практично всіма дослідниками. Ця причина криється у поєднанні таких протилежностей, як “суспільне благо”, що на словах є метою глобалізації взагалі і транснаціоналізації, як однієї з форм економічної глобалізації, з одного боку та намаганням реалізувати вузькокорпоративні, “індивідуальні”, інтереси – з іншого.

Спробуємо довести це твердження за допомогою засобів пропозиційної логіки, яка стверджує, що всі логічні висловлювання поділяються на три групи:

- логічні закони, істинність яких не залежить від значень істинності простих висловлювань, що входять до їх складу;
- логічні суперечності, які за будь-якої комбінації значень істинності простих висловлювань-складників, набуває значення хибності;
- виконувані судження, значення істинності яких змінюються в залежності від значень істинності простих висловлювань, що входять до їх складу.

Отже, сформулюємо судження у вигляді наступного висловлювання: “Якщо транснаціоналізація (А) передбачає своєю метою загальнолюдське благо (В), і при цьому не можна стверджувати тотожності останнього (В) з

домінуванням вузькокорпоративних, “індивідуальних”, інтересів (С), то транс націоналізація (А) передбачає заперечення домінування вищезгаданих вузькокорпоративних, “індивідуальних”, інтересів ($\sim C$)”.

Використаємо для перетворення наведеного висловлювання у вигляді запису за допомогою формалізованої мови логіки такі логічні терміни (позначення):

“ $\dot{\cup}$ ” – кон’юнкція у значенні “і”, “а також”;

“ \rightarrow ” – імплікація у значенні “якщо..., то...”, (у нашому випадку: “передбачає своєю метою”);

“ \leftrightarrow ” – еквіваленція у значенні “тотожно”;

“ \sim ” – заперечення у значенні “ні, не може бути”;

Отримуємо наступну логічну форму:

$$((A \rightarrow B) \dot{\cup} \sim (B \leftrightarrow C)) \rightarrow (A \rightarrow \sim C) \quad (1)$$

Проведемо логічний аналіз наведеного міркування, використовуючи такий загальновідомий і переконливий спосіб, як метод таблиць істинності (табл. 1).

Таблиця 1. Аналіз міркування (1)

A	B	C	$A \rightarrow B$	$B \leftrightarrow C$	$\sim (B \leftrightarrow C)$	$(A \rightarrow B) \wedge \sim (B \leftrightarrow C)$	$\sim C$	$A \rightarrow \sim C$	Σ
+	+	+	+	+	-	-	-	-	+
+	+	-	+	-	+	+	+	+	+
+	-	+	-	-	+	-	-	-	+
+	-	-	-	+	-	-	+	+	+
-	+	+	+	+	-	-	-	+	+
-	+	-	+	-	+	+	+	+	+
-	-	+	+	-	+	+	-	+	+
-	-	-	+	+	-	-	+	+	+

– позначка “+” відповідає значенню істинності “істинність”;

– позначка “-” відповідає значенню істинності “хибність”;

– позначка “ Σ ” в останній колонці означає аналіз значень істинності всього висловлювання, тобто – визначення його типу.

Оскільки наведене висловлювання (1) є істинним за будь-яких комбінацій значень істинності вихідних змінних, що його складають, то за всіма правилами формальної логіки таке судження є логічним законом. Отже, транс націоналізація передбачає неприпустимість домінування вузькокорпоративних, інтересів над загальнолюдським благом, заради якого вона (транс націоналізація) начебто і здійснюється.

Якщо ж ми будемо заперечувати останнє твердження $A \rightarrow \sim C$ у наведеному висловлюванні (1), то ми отримаємо наступне міркування:

$$((A \rightarrow B) \dot{\cup} \sim (B \leftrightarrow C)) \rightarrow \sim (A \rightarrow \sim C) \quad (2),$$

яке буде відрізнятись тільки логічним терміном “ \sim ” – заперечення перед твердженням $\sim (A \rightarrow \sim C)$.

Як відомо, логічний термін “ \sim ” – заперечення, що стоїть перед змінною або простим висловлюванням передбачає зміну значення їхньої істинності на протилежне, тобто – у такому разі усі значення істинності

висловлювання (2) будуть хибними незалежно від значень істинності його складників, тобто, іншими словами, твердження (2) є логічною суперечністю.

Якщо ж висловити цю логічну суперечність природною мовою, то вона буде означати наступне: “Якщо транснаціоналізація (А) передбачає своєю метою загальнолюдське благо (В), і при цьому не можна стверджувати тотожності останнього (В) з домінуванням вузькокорпоративних, “індивідуальних”, інтересів (А), то невірним є, що транснаціоналізація (А) передбачає заперечення домінування вищезгаданих вузькокорпоративних, “індивідуальних”, інтересів (~ С)”. Таким чином, ми, здається, прийшли до беззаперечного висновку про те, що транснаціоналізація світової економіки, якщо вона відбувається не у загальнолюдських інтересах, є логічною суперечністю. Проте, ця суперечливість, як і будь-яке протиріччя, є діалектичною умовою і внутрішньою причиною руху, тобто вона зумовлює розвиток процесів транснаціоналізації як складової більш масштабного феномену – глобалізації. І саме наявність цього протиріччя надає згаданим процесам тієї неоднозначності, яка відзначається дослідниками як діалектичне поєднання позитивних і негативних наслідків сучасної транснаціоналізації.

Висновки

Транснаціоналізація, як і будь-яке явище діалектичної реальності, є феноменом об’єктивним і водночас – неоднозначним та суперечливим. Його суперечливість зумовлена діалектичним поєднанням таких протилежностей, як суспільний характер глобалізації, складовою якої є транснаціоналізація, та суб’єктивістська оцінка її результатів. Справа у тому, що суб’єктивістська оцінка результатів транснаціоналізації для згаданих суб’єктів набула переважаючої значущості у вигляді пріоритету реалізації вузькокорпоративних інтересів, підпорядкувавши ідею загальнолюдського блага як вищої мети. У такому вигляді діалектична єдність протилежностей набуває вигляду логічної суперечності, що вимагає або корегування вказаного дисбалансу у відповідності до існуючих уявлень про кінцеву мету транснаціоналізації як офіційно визнаний ідеал, або – необхідність зміни самого офіційно визнаного ідеалу.

Перспективи подальших наукових розробок

Подальшої розробки потребують, на нашу думку, дослідження, спрямовані на виявлення тих закономірностей процесів глобалізації взагалі та транснаціоналізації зокрема, які є конкретизованим проявом дії універсальних законів діалектики. Крім того, на окрему увагу заслуговують питання, присвячені перспективам України у сучасному глобалізаційному просторі.

Список використаної літератури

1. Білорус О. Глобалізм: інтеграція чи імперіалізм? [Електронний ресурс] / Олег Білорус. – Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2002/6/20020690.html>
2. Білорус О., Власов О. Глобалістика – нова синтетична наука / О. Білорус, О. Власов // Вісн. НАН України, 2010 – № 3 – С. 17 – 26.

3. Орлова Т.В. Людство на етапі глобалізації / Тетяна Орлова // Історія сучасного світу: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 552 с.
4. Панчук Л.В. Транснаціональні корпорації: соціально-економічна сутність / Л.В. Панчук // Формування ринкової економіки. – 2011. – № 26 – С. 51 – 58.
5. Петрас Дж. Аромат імперіалізму / Джеймс Петрас // Економічний часопис, 2002, №3. – С. 27 – 30.
6. Терехов Є.М., Прокопенко О.В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем / Є.М. Терехов, О.В. Прокопенко // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. – Суми: СумДУ, 2010. – № 1 – С. 103 – 113.
7. Хардт М., Негри А. Империя (пер. с англ., под ред. Г. В. Каменской, М. С. Фетисова) [Електронний ресурс] / М. Хардт, А. Негри. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/hardt/

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Belarus Alexander Globalism: Integration or imperialism? [Electronic resource] / Oleg Bilous. - Mode of access: <http://soskin.info/ea/2002/6/20020690.html>
2. O. Bilous, O. Vlasov Globalistics - new synthetic science / O. Bilous, O. Vlasov // Bulletin of the NAS of Ukraine, 2010 - № 3 - P. 17 - 26.
3. Orlova T. Humanity is at the stage of globalization / Tatiana Orlova // Modern World History: Study Guide. - K.: Knowledge, 2008. - 552 p.
4. Panchuk L.V. Multinationals: socio-economic nature / L. Panchuk // Formation of a market economy. - 2011. - № 26 - P. 51 - 58.
5. James Petras Fragrance imperialism / James Petras // Economic Journal, 2002, № 3. - P. 27 - 30.
6. Terekhov E.M., O. Prokopenko. The influence of multinationals on the development of national economies / EN Terekhov, OV Prokopenko // Bulletin of Sumy State University. Series: Economics. – Sumy, Sumy State University, 2010. - № 1 - P. 103 - 113.
7. M. Hardt, Negri A. Empire (Translated from English., Ed. G. Kamensky, Mikhail Fetisov) [Electron resource] / M. Hardt, Antonio Negri. - Mode of access: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/hardt/

Д.И. ЛЕОЩЕНКО

Никопольский факультет Государственного высшего учебного заведения "Запорожский национальный университет", Никополь

E-mail: dileo@ukr.net

Н.М. КУРЕДА (кандидат экономических наук, доцент кафедры теории и практики менеджмента)

Государственное высшее учебное заведение «Запорожский национальный университет», Запорожье

E-mail: kuredanm@yandex.ru

ФИЛОСОФСКО-ЛОГИЧЕСКАЯ ПРОТИВОРЕЧИВОСТЬ ПРОЦЕССОВ СОВРЕМЕННОЙ ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Данная статья является попыткой исследования проблемы противоречивости феномена транснационализации в философско-логическом аспекте и выяснения причин указанной противоречивости с целью выявления основных тенденций и факторов развития транснационализации как социального феномена

Ключевые слова: транснационализация, транснациональные корпорации, глобализация, логическое противоречие, диалектическое противоречие.

D. LEOSHCHENKO

Nikopol Department of State higher educational establishment "Zaporizhzhya national University"

E-mail: dileo@ukr.net

N. KUREDA

State higher educational establishment "Zaporizhzhya national University"

E-mail: kuredanm@yandex.ru

PHILOSOPHICAL-LOGICAL CONTRADICTION OF MODERN PROCESSES OF TRANSNATIONALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

This article is an attempt to study the problem of internal contradiction phenomenon of the transnationalization in a philosophical-logical aspect and finding out of reasons of the indicated contradiction with the purpose of exposure of basic tendencies and factors of development of transnationalization as social phenomenon. On the modern stage key description of relations in the world economic system is transnationalization, multinational corporations as one of forms of international business that plays an important role forming of strategy of development of the world economic system come forward as motive force of that. Today there are all grounds to examine activity of international companies as one of forms of economic globalization.

Traditionally accenting attention on contradictory essence of transnationalization, modern researchers, as a rule, objectively evaluate, that her consequences can be both positive and negative. Such attitude toward the phenomenon of transnationalization is explained, to our opinion, understanding of her objective character. And it, in turn, predefined by internationalization of process of reproduction. Applying methodology of logic analysis of expressions, we came to the conclusion, that transnationalization of world economy, if she takes place not in common to all mankind interests, is logical contradiction. However, this contradiction, as well as any contradiction, is a dialectical condition and internal reason of motion, i.e. she predetermines development of processes of transnationalization as a constituent of more scale phenomenon - globalization. And exactly the presence of this contradiction makes ambiguous those mentioned processes, that is marked researchers as dialectical combination of positive and negative consequences of modern transnationalization. The display of contradiction of transnationalization of world economy on the modern stage is explained, to our opinion, by a considerable disbalance between the marked oppositions as constituents of one phenomenon. On the modern stage this disbalance exists as a change of priorities for some subjects of globalization, namely - for states- globalizators and multinational corporations. On the right in that the subjectivism estimation of results of transnationalization for the mentioned subjects purchased prevailing meaningfulness as priority of realization of narrowly focused interests, subordinating the idea of the common to all mankind blessing as a higher aim. In such kind dialectical unity of oppositions acquires the type of logical contradiction that requires or correction of the indicated disbalance in accordance with existent ideas about the ultimate goal of transnationalization as officially confessed ideal, or is a necessity of change officially recognized ideal. If this do not, it is likely that in the future we will see an increase the resistance processes of globalization in the form of anti-globalization movement.

Key words: transnationalization, multinational corporations, globalization, logical contradiction, dialectical contradiction.

Стаття надійшла до редколегії 30.07.13

Прийнята до друку 04.07.13

Рецензент: к.ф.н., доц. Макушинська Г.П.